

Lärande och krisbekämpning under tre ekonomiska kriser i Sverige

Lars Magnusson

Learning and economic crises in Sweden from the 1990s to 2020

The aim of this article is to discuss similarities and differences with regard to how to combat and solve economic crises in Sweden during the 1990's depression, the global financial crisis 2008-09 and the 2020 Covid-19 crisis. In recent years in social science the existence of path dependence has been discussed to a large extent. The conclusion in this article is that there were differences but also clear path dependency in the way Swedish governments and municipal authorities tried to combat and solve economic crises. What was learned particularly in order to put the financial and banking sector in shape during the 1990s was also used with some success in 2008-09, namely to convince both the financial market actors and the public that the Swedish government was ready to use ample sources in order to serve as a lender of last resort. In the case of the ongoing Covid 19-crisis, the signals from the outset were to put in use parts of this strategy once again. However, I argue, the recent crisis is of a very different kind than the previous two and there is no guarantee that the strategy will work once again.

Både forskare och allmänhet i Sverige vill gärna i olika sammanhang tala om "den svenska modellen". Det mest vanliga är då att referera till en särskild svensk arbetsmarknadsmodell som skulle kännetecknas av starka parter som sluter frivilliga avtal med varandra utan inblandning av staten (Magnusson 2017, Milner-Wadensjö 2001). Men det är även vanligt att tala om en särskild svensk välfärdsmodell som enligt Gösta Esping Andersens berömda analys bygger på universella och generösa bidrag vid arbetslöshet och ohälsa (Esping-Andersen 1990, Kangas & Palme 2005). Införandet av det så kallade finanspolitiska ramverket efter 1990-talets ekonomiska kris med avseende på en särskild

Lars Magnusson är verksam vid Ekonomisk-historiska institutionen, Uppsala universitet.
E-post: lars.magnusson@ekhist.uu.se

makro- och budgetpolitik kännetecknad av finanspolitisk stramhet, balans i de statliga finanserna och låg statsskuld har också framförts som en ”svensk modell” (Calmfors 2015). Även en särskild modell i att bekämpa finansiell kris har det talats om under de senaste två decennierna, något som vi återkommer till nedan (Jonung 2009). Till sist, mot bakgrund av den pågående covid-19 pandemin, frågar sig inte minst utlandet om det existerar en särskild svensk modell som handlar om smittbekämpning och ekonomisk krisminimerande med en tonvikt på frivillighet och stark tilltro till myndighetssfären.

Den huvudsakliga fråga som ställs här gäller dock inte i vilken mån det är relevant att tala om svensk modell i alla dessa olika sammanhang, och i så fall hur en sådan skall definieras och förstås. Kring detta har debatterats sedan länge och någon enighet råder knappast mellan olika ståndpunkter. Det stora problemet är förstås hur strikt vi vill definiera en särskild svensk modell och hur böjlig den får vara för att kallas ”modell”. Många har påpekat att vi ofta tenderar att ge begreppet ”svensk modell” ett så pass obestämt innehåll att det är möjligt att anpassa den till nästan vilket innehåll som helst. Vissa har också hävdats att anpassningsbarhet i själva verket har varit det mest karakteristiska för Sverige allt sedan 1950-talet, vilket dessutom är typiskt för små och ekonomiskt öppna länder (Katzenstein 1985).

Uppgiften här är begränsad och handlar om i vilken utsträckning svensk ekonomisk krisbekämpning kännetecknas av medel och strategier som avviker från omvärlden. Vi kommer här särskilt att diskutera i vilken mån vi kan se tydliga regelbundenheter över tid, något som i så fall bör vara ett viktigt kännetecken på en specifik ”modell”. ”Kris” är förstås ett mycket vitt begrepp, vilket även gäller ”ekonomisk kris”. Gemensamt är dock att en sådan karakteriseras av en negativ utveckling av BNP under en viss tid (Andersson & Jonung 2020). Vi kommer här att tala om tre omfattande ekonomiska kriser som innefattar både den finansiella och reala ekonomin på 1990-talet, 2008/09 års finanskris och coronakrisen 2020. Det bör samtidigt stå fast att dessa knappast enbart kan ses som ”ekonomiska” kriser. Även den förda ekonomiska politiken påverkar och driver på kriserna. Till exempel skilde sig 1990-talskrisen och 2008/09 års med att den förra inträffade inom ramen för en svensk penningpolitisk regim med fasta växelkurser, medan den andra med rörlig växelkurs. Den förra var till största del utlöst av inhemska faktorer medan den andra av internationella. Den pågående covid-19 krisen har återigen på ett direkt sätt sitt ursprung i en tydlig utomekonomisk chock och påminner snarast om hur ett krig kan påverka samhälle och ekonomi. I det följande kommer vi kortfattat att diskutera hur Sverige tacklat dessa tre kriser. När det gäller coronakrisen vill vi tillägga ”hittills”, eftersom den inte på något sätt ännu är slut.

Stigberoende och lärande

Under senare decennier har begrepp ”spår-” eller ”stigberoende” blivit ett ofta använt begrepp inom de politiska- och ekonomiska vetenskaperna för att förklara olika samhällsföreteelser över tid. Särskilt har de kommit att utnyttjas inom olika typer av institutionella ansatser. Där konventionell ekonomisk och politisk teori betonar mänskliga val som i grunden individuellt rationella har istället institutionell analys understrukit mänskligt beteende som starkt beroende av tradition och spårbundenhet. I en värld av så kallad radikal – eller icke-ergodisk (låg sannolikhet) – osäkerhet menar samtidigt många att det mycket väl kan vara ”rationellt” att följa konvention eller lita på gamla erfarenheter (North 2006). En mycket omfattad liksom omdiskuterad samhällsvetenskaplig skolbildning under senare tid har utgjorts av ”Varieties of Capitalism”- ansatsen som talar om framväxten och spårbundenheten i termer av olika politisk-ekonomiska och sociala modeller. Enligt dessa har sådana djupt rotade ”varianter” stark överlevnadspotential över tid (Hall & Soskice 2001).

De som å andra sidan velat kritisera ansatser som betonar spårbundenhet pekar ofta på svårigheten att utifrån sådana utgångspunkter förstå historisk förändring (Hancké, Rhodes & Thatcher 2007, Stråth 2009). Ofta betonas då att människor är adaptiva och har god förmåga att lära över tid. Existensen av spårbundenhet får inte utesluta att människor och samhällen faktiskt ändrar spår. Kring hur detta sker har diskussionen varit omfattande inom samhällsvetenskaperna. Å ena sidan har externa chocker som i grunden ändrar vägriktningen lyfts fram. Å den andra betonas mera interna (inkrementella) läroprocesser som mer gradvis förändrar beteende och vägval. Men här är förstås svårigheten att förstå *vad* vi egentligen lär av historien och erfarenheten. En försiktig slutsats är att vår förmåga att lära är mycket selektiv. Frågan om hur vår – i grunden sociala – selektionsprocess faktiskt ser ut sysselsätter idag många, inte minst inom ekonomivetenskaperna. Man kan här särskilt hänvisa till samarbetet mellan ekonomer och psykologer inom den så kallade beteende-ekonomin som inte minst sysslar med orsaker och konsekvenser av ekonomiska och finansiella kriser. Här skall vi i resten av artikeln diskutera svensk ekonomisk politik, dess spårbundenhet och problemen med att lära av historien med hjälp av de tre omfattande ekonomiska kriser som vi nämnde inledningsvis. Vi lägger här tonvikten på stabiliseringspolitiken.

1990-talskrisen

Sverige bedrev en aktiv keynesianskt inspirerad finanspolitik under 1970-talet i samband med den första oljeprishöjningen, den så kallade ”överbrygningspolitiken” med syfte att övervinna – vilket man antog vara fallet – en tillfällig konjunkturnedgång, bland annat med inslag av aktiv arbetsmarknadspolitik (”AMS-politik”) (Magnusson 2009, Lindbäck 1997, Jonung 1999, Magnusson 2017) .

Efteråt skulle det dock visa sig att den stigande arbetslösheten under 1970-talet snarast var av strukturell art och inte konjunktuell. Det gällde för övrigt de flesta västliga industriländer, inte bara Sverige.

Från 1982 med den socialdemokratiska valsegern ersattes denna strategi med den så kallade "tredje vägens politik". Det främsta syftet var åter igen att hålla nere den öppna arbetslösheten, men kompletterades nu med en ambition att kraftigt öka den exportledda tillväxten. Huvudingrediensen var den radikala offensiva devalveringen av den svenska valutan hösten 1982 med 16 procent som tillsammans med tidigare genomförda devalveringar ledde till en nedskrivning av den svenska kronan med drygt 30 procent.

En grundförutsättning för att politiken skulle lyckas var att löntagarna inte kompenserade sig för den sjunkande reallön som devalveringarna innebar med ett högt nominellt löneuttag. Detta lyckades man dock inte med. Följden blev en stigande inflation som nådde dubbelsiffriga tal under 1980-talet (Magnusson 2016). Detta skedde samtidigt med att den svenska finansmarknaden avreglerades i rask takt från med hösten 1985, vilket skapade kraftigt ökade kapitalflöden in och ut ur landet (Jonung 2019, Carlsson 2003).

Följden blev en överhettning av den svenska ekonomin samt en omfattande ekonomisk kris i början av 1990-talet som ledde till att arbetslösheten snabbt ökade mot rekordnivåer och BNP minskade två år i rad. Rent definitionsmässigt innebar detta att Sverige hamnade i depression. Olika tillgångsvärden inklusive aktier och fastigheter sjönk mot botten vilket utmynnade i en omfattande finanskris (Magnusson 2016).

Krisen 1991-93 blev båda djup och långvarig vilket fick långsiktiga verkningar för svensk ekonomi och samhälle. Särskilt arbetslösheten kom att bita sig fast på en hög nivå under i stort sett hela 1990-talet. Sjunkande skatteinkomster ledde samtidigt till höga budgetunderskott och en snabbt stigande statsskuld. De metoder som togs till för att sätta Sverige på fötter var långtgående och innebar ofta smärtsamma ingrepp både i den privata och offentliga välfärden. Den nya borgerligt styrda regeringen från 1991 bedrev en krispolitik som var av annat slag än den keynesianska efterfrågestimulerande politik som varit gängse under 1970-talet. En särskild expertkommitté – snart nog kallad Lindbeck-kommissionen efter dess ordförande nationalekonomen Assar Lindbeck – tillsattes för att föreslå en rad i första hand strukturella förändringar i politik och ekonomi för att bekämpa krisen. Åtgärds katalogen som föreslogs var både omfattande och i många fall radikal. Lindbeck räknade själv till att kommittén totalt presenterade 113 förslag av vilka en stor del – men dock inte när det gällde arbetsmarknad och bostadssektor – kom att genomföras (Lindbeck 2012). Kanske allra viktigast var den oberoende ställning som Riksbanken fick efter den socialdemokratiska regeringens proposition från 1997 (Bergh & Henrekson 2012). Målet för svensk penningpolitik skulle i fortsättning vara att hålla nere inflationen. Full sysselsättning var inte längre det helt övergripande

målet. Något som har kallats "normpolitik" – i första hand det så kallade finanspolitiska ramverket – infördes som innebar att finanspolitikens yttersta syfte var att upprätthålla makroekonomisk balans i form av ett tak för budgetunderskott och statskund. Kanske allra viktigaste var dock Sveriges övergång till en flytande växelkurs efter en turbulent vår och sommar 1991, mest kanske av tvång efter det att räntorna råkade i höjden som värst upp till 500 % i oktober detta år.

För att motverka den finansiella krisen tillkom en rad åtgärder. Den viktigaste var att förse banker och finansbolag med likviditet för att inte gå i konkurs vid en eventuell bankrusning. De åtgärder som vidtogs lade grunden till tidigare nämnda "svenska modell" för krisbekämpning, vilken även väckte internationell uppmärksamhet och som åter igen kom i ropet under krisen 2008/9. Ett ben i denna politik var en lag som garanterade småspararnas insättningar upp till 250 000 kronor med syfte att undvika bankrusningar om oro uppstod kring att de skulle vara insolventa. Det andra nyheten var införandet den så kallade Bankstödsnämnden. Staten skulle köpa upp "dåliga" värdepapper och placera dem i en särskild fond som sedan gradvis skulle avyttras till så högt värde som möjligt. Till detta infördes en bankgaranti som innebar att krisande banker – de "dåliga" i förhållande till de "goda" – kunde få hjälp att stötta upp sina balansräkningar. En majoritet av den tidens storbanker kom att utnyttja denna möjlighet (med undantag av Handelsbanken och SEB) (Lundgren 1998).

Dessa stödformer som fortsatte att existera fram till 1996 betydde förmodligen mycket för att den svenska ekonomin på allvar började återhämta sig strax därefter. Men den totala prislappen för krisbekämpningen blev dyr, kring fyra procent av Sveriges samlade BNP har det antagits (Hagberg & Jonung 2005). Frågan, som ställdes efteråt, var om det verkligen hade behövts så omfattande insatser. Det viktigaste var kanske att staten på allvar hade visat att man hade muskler nog att på detta skapat förtroende? Genom att uppträda som en "långivare i sista instans" ("lender of the last resort") försvann oron för en allmän bankkollaps (Magnusson 2018).

2008/09 års finanskris

Där 1990-talets ekonomiska kris till stora delar var hemsnickrad var istället 2008-09 års kris till största del en import från utlandet. Redan tidigt under 2008 stod det klart att USA:s finanssektor stod under hård press, inte minst orsakat av en kollaps på bostadsmarknaden. När sedan den amerikanske regeringen i stor turbulens på hösten vägrade att gå in och hindra finansbolaget Lehman Brothers från att gå i konkurs öppnades dammluckorna. Under höstmånaderna därefter upphörde i stort sett den globala finansmarknaden att fungera. Situationen räddades av att enorma likvida medel pumpades in i finanssektorn av den nytilträdde presidenten Obama. Samma sak skedde

också därefter i EU och i ett antal länder gick man dessutom in individuellt med egna omfattande stödpaket. Den underförstådda tanken var att man inte skulle återupprepa misstaget från det tidiga 1930-talet, då finanssektorns kollaps hade lett fram till den stora depressionen inom den reala ekonomin. Då hade botemedlet både i USA och Europa varit att man skulle spara sig ur krisen. Nu skulle man istället öppna penningpåsen (Magnusson 2018).

Även Sverige drogs mycket snabbt in i finanskrisen. Oron i Sverige var särskilt stor när det gällde de omfattande investeringar som flera storbanker gjort i de baltiska länderna. Flera av dessa innehade dessutom stora mängder av värdepapper knutna till Lehman Brothers och andra krisande finansbolag. Också den reala ekonomin drogs snabbt in i krisen med stigande arbetslöshet och tomma orderböcker hos ledande exportföretag som följd. År 2009 gjorde den svenska ekonomin en djupdykning och minskade med runt sex procent av BNP.

I stort sett upprepade den svenska regeringen – nu återigen borgerligt ledd av moderaten Fredrik Reinfeldt – samma recept som under 1990-talskrisen. Redan den 6 oktober, några veckor efter Lehman Brothers kollapsat, ökades insättargarantin för småspararna till 500 000. Två veckor därefter (20/10) lanserades en ny stabilitetsplan. Detta innefattade först och främst ett garanti-program för att stödja bankernas finansiering om 1 500 miljarder kronor. Det var frivilligt att delta och programmet riktade sig främst till solventa banker och bostadsinstitut – mot marknadsmässig ränta och en avgift. Men även krisande finansoperatörer skulle kunna få stöd i särskild ordning. Till sist inrättades även en mera långsiktigt fungerande stabilitetsfond som – också den mot en avgift – skulle kunna försäkra bankerna från stora förluster (Bergström 2009). Särskilt för de små och medelstora företagens fortsatta kapitalförsörjning tillfördes ALMI Företagspartner (grundat 1994 av Sveriges riksdag) och Svensk exportkredit sammanlagt sju miljarder kronor.

Genom att krisen denna gång i all huvudsak var importerad restes det inte krav på specifik svensk omreglering. Det verkade för de flesta klart att banker och andra finansiella spelare både i Sverige och i omvärlden tagit på sig för stora risker. Kraven på kapitaltäckning hade gradvis lyfts och införandet av nya finansiella instrument (derivater, hedge-fonder etc.) hade lett till en övertro på marknadens förmåga att skapa nya värden. Samtidigt som krav nu ställdes på en ökad reglering på statlig nivå förutsattes att finansmarknaden självt genom självreglering måste upprätta hårdare regler kring kapitaltäckning och annat. Även i omvärlden skedde en liknande utveckling genom införandet av det nya Basel III-systemet som även de svenska bankerna anslöt sig till. Det generösa stödet till finansmarknaden hade alltså ett pris. För att skattebetalarnas skulle uppfatta stödet som legitimt fodrades att bankerna tog ett ökat ansvar för att motverka en återupprepning av 2008.

Vi har tidigare talat om problemet med att lära av historien. 1990-talets hårda läxa med krisbekämpning hade överlag uppfattats som så lyckad att den i

stora delar nu kunde återanvändas. Det gällde nu att främst se till att förtroendet för det finansiella systemet upprätthölls och att oron för kollaps minimerades. Medlet var att likviditet i generös omfattning skulle erbjudas marknaden. Ändå kan man skönja vissa olikheter när det gällde hur krisbekämpningen kom att fungera i praktiken. Vi har redan noterat att 1990-talets kris i hög grad var internt åstadkommen medan det 2008 hamnade om en importerad kris. På samma sätt drabbades den reala ekonomin mycket hårdare och mera långsiktigt av 1990-talskrisen. I förhållande till krisbekämpningen då hade åtgärderna 2008 mera frivillig karaktär och på marknads villkor. Risken med så kallad moralisk risk ("moral hazard") brukar allmänt nämnas i samband med inlånings- och bankgarantier från det offentligas sida. Nervositeten för att dessa skulle leda till att låntagarna lockades till att ta stora risker – genom att skattebetalarna garanterade dem – var också högre denna gång (Bergström 2009). Att bankerna mindre sällan ville använda sig av den erbjudna bankgarantin eller andra låneformer kan delvis förklaras av att de uppfattade läget som bättre än under 1990-talet. Men det var också tydligt att lånevillkoren denna gång var strängare samt, inte minst, att någon riktig motsvarighet till direkta interventioner för att stärka företagens balansräkningar inte kom till stånd 2008. Kritiken att staten inte direkt borde "socialisera" bankernas förlustbringande affärer hade tydligen tagit skruv i förhållande till 1990-talet.

De summor som staten lovade ställa upp med var dock samtidigt till och med större än på 1990-talet. Utan tvivel skapade detta förtroende och mindre turbulens. Men det faktum att färre banker nappade den här gången innebar samtidigt att långt ifrån alla av de stora resurser som ställdes till förfogande kom att utnyttjas. En slutsats som staten drog var att det var förhållandevis ofarligt att utfärda mycket omfattande bankgarantier och för den delen också ett lova ett förstärkt insättskydd. En erfarenhet av 1990-talskrisen var även att stödet till bankerna blev mycket mindre kostsamt än beräknat. Denna känsla förstärktes dessutom av att situationen ganska fort blev påtagligt bättre. Även om 2009 blev ett mycket besvärligt år så kunde den svenska ekonomin ganska lätt återhämta sig. Det skedde till en så hög grad att Sverige betraktades som något av bäst i klassen. Redan 2010 studsade svensk ekonomi tillbaka med en tillväxt på samma sex procent som hade förlorats 2009. Kunde det bero på en skickligt förd krisbekämpning?

Coronakrisen 2020

När detta skrivs är covid-19 krisen inte på långa vägar över och det är svårt att sia när och hur den kommer att sluta. Olikheterna i förhållande till de två tidigare kriserna som diskuterats här är förstås mycket stora. Dess orsak är till att börja med knappast renodlat "ekonomisk" och en följd av varken inhemsk ekonomisk politik eller en global finanskris. Samtidigt är förstås följderna av

pandemin i hög grad ekonomiska genom att slå hårt både mot den finansiella och den reala ekonomin. Men den här gången bottnar krisen snarast i effekterna av den mer eller mindre radikala nedstängning av samhället som pandemin inneburit. Problemet handlar inte om tillgångssidan i ekonomin utan om en kraftig strypning av efterfrågan som blixtnabbt har drabbat företag och konsumenter.

Vad karakteriserar då den krisbekämpning som hittills tillkommit för att motverka att effekterna på samhällsekonomin blir allt för stora i former av sjunkande tillväxt, ökad arbetslöshet och kanske en eventuell kollaps inom den finansiella sektorn? Det är viktigt att upprepa att vi, när detta skrivs, befinner oss mitt i krisen och mycket kan komma att hända framöver. Att en till en början lokal smittepidemi hade utvecklats till en global pandemi stod klart för världssamhället i början av mars 2020.

Redan den 16 mars tillkom från regeringens sida ett första så kallat ”stöd-paket” (Regeringen 2020). Detta syftade primärt till att motverka nedstängning och efterfrågenedgång genom ett kraftfullt – men temporärt – stöd för att företagen skulle kunna kortidspermittera sin arbetskraft. Det handlade även om att överta arbetsgivares sjuklönekostnader samt att skapa möjligheter att få anstånd för att betala skatter och avgifter. Ett andra stödpaket tillkom fyra dagar senare, vilket riktades mot Almi och Svensk Exportkredit (20 mars) för att de skulle kunna låna ut till krisande företag. Från och med mars fram till juni tillkom även andra lättnader i form av slopande av karensdagar i sjukförsäkringen, samt ett omfattande lånepaket med nollränta från Riksbankens sida riktat till bankerna för vidare transport till företagen. Även andra mera selektiva stödpaket tillkom, bland annat riktade till flygbranschen (17/3), kultur och idrott (20/3), småföretagare (25/3), kommuner och regioner (2/4), kollektivtrafik med mera.

Att det handlar om mycket omfattande resurser som ställdes till förfogande står helt klart. Förmodligen kommer stödåtgärderna förlängas och kanske även nya att tillkomma beroende på hur långa pandemin varar. Regeringen har själv sammanställt kostnaderna för de vidtagna och föreslagna åtgärderna som direkt belastar budgeten fram till 2021 till mellan 193 till 257 miljarder kronor. Till detta kommer alltså omfattande garantier för utlåning till banker och företag om minst 2 000 miljarder kronor. Dessa siffror är förstås mycket tentativa (Regeringen 2020a).

Om vi ställer krisbekämpningen så här långt i förhållande till 1990-talet och 2008/09 kan vi se tydliga skillnader och likheter. Den negativa efterfrågechocken 2020 ställer utan tvivel krav på en bredare – och snabbare – krisbekämpning än i tidigare fall. Under 1990-talet sträckte sig åtgärderna över lång tid och kännetecknades av både akuta men i ännu högre grad av strukturella inslag. Krisen i finanssektorn 2008–09 var djup men kort och krävde även denna gång omedelbara åtgärder för att minimera finansiell panik och

stötta sysselsättningen. När det gäller snabbheten är likheterna mellan 2008 och 2020 uppenbar. Styrkan i nedgången genom covid-19 både av BNP och i form av arbetslöshet är dock svår att beräkna, återigen beroende på hur länge pandemin varar.

Särskilt när det gäller åtgärderna riktade mot banksektorn och med avseende på företagets försörjning av kredit kan man se tydliga tecken på vad myndigheter och regering tyckte sig ha lärt av 1990-talet och 2008/09. För det *första* handlar det om att staten liksom i de tidigare kriserna mobiliserade stora resurser för att mota krisen för att skapa förtroende och hindra panik. Samtidigt, för det *andra* har – som i fallet 2008 – inslagen av frivilligt deltagande och kravet att marknadsmässiga villkor skall gälla för lån och annat stöd, betonats starkt 2020. För det *tredje* kan förståelsen mycket väl ha rätt, åtminstone underförstått, att dessa garantier till stora delar inte kommer att behöva mobiliseras. Garantier skapar som sagt förtroende och minimerar oro. Krisbekämpningen kanske inte blir så kännbar för statskassan trots allt.

Historien som backspegel

Att använda historien som backspegel för att orientera sig i en osäker nutid är kanske ofrånkomligt och triviale (Jonung 1999). Det är förmodligen bättre än att inte alls titta tillbaka till gamla erfarenheter. Men av det som redan sagts kan man dra slutsatsen att det också finns faror och problem med att kopiera vad som tycktes fungera vid ett tidigare tillfälle. Det gäller även krisbekämpning, eftersom kriserna har unika drag samtidigt som det naturligtvis även finns likheter. Skillnaderna är uppenbara mellan 1990-talskrisen och 2008/9. Vi har redan talat om att de hade olika ursprung och att de hade olika ekonomiska och samhällseliga effekter. Krisbekämpningen 2008/09 byggde utan tvivel på de lärdomar som regering och myndigheter lärt på 1990-talet. Det gällde inte minst hur förtroende kunde skapas genom att mycket snabbt sätta in stora resurser. Att dubblera insättargarantin var ur detta perspektiv helt logiskt. Samma sak gällde de stora summor som mobiliserades och som kunde användas för att låna ut till banker och företag. På det hela taget fungerade det man lärt väl när det gällde att stödja den finansiella ekonomin från och med hösten 2008. Det påverkade säkert också att ekonomin så snabbt studsade tillbaka efter 2009.

Det är dock inte säkert att denna ”svenska modell” för krisbekämpning kommer att bli lika lyckosam denna gång. Insikten om att detta är en kris som handlar om en unikt snabb inbromsning av ekonomin från efterfrågesidan gjorde säkert att man var tidigt ute med permitteringsstödet och slopade karensdagar för att rädda privatpersoners ekonomi. Men att man samtidigt satte en tidsfrist på nio månader för detta stöd – något som man sedan fått ändra på – var förmodligen en konsekvens av att man trodde att krisen (som 2008-09) skulle bli kort. Även på andra områden verkar ett stigberoende ha

fått genomslag med krisbekämpningsmetoder som kanske inte i alla delar är anpassade till den nya krisens speciella karaktär. Det mest iögonfallande är de mycket omfattande resurser som Riksbankens ställt till förfogande bara i mindre utsträckning kommit att tas i anspråk. Kraven på soliditet och marknadsmässiga räntor har förmodligen avskräckt många företag att ta lån. Detta är inte heller en kris som på ett så tydligt sätt kan lindras av att staten visar starka likvida muskler och på så sätt skapar förtroende. Detta är inte en finansiell kris i första hand utan en som beror på nedsläckning av marknaden för konsumtion och investeringar.

Många har mot denna bakgrund hävdad att krisbekämpningen på ett helt annat sätt denna gång måste ta sin utgångspunkt i att stödja företags balansräkningar med syfte att undvika massiva konkurser. En stor del av drabbade företag denna gång är de små eller medelstora, som inte riktigt känner sig bekväma med de stödpaket som hittills lanserats. Det är också tydligt att krisen slår mycket selektivt när det gäller olika branscher, t ex mellan ytterligheterna livsmedelshandel och resor. Självklart kommer eventuella konkurser att kunna slå hårt mot den finansiella ekonomin. Banker som lånat ut medel till företag i bankrutt kommer att göra avsevärda kreditförluster. Men detta sker bara i andra hand och för att undvika detta kan företag inom krisbranscher behöva stödjas mera direkt. Avstängningen av exportmarknader genom en fortsatt pandemi kommer sannolikt även att slå hårt mot exportsektorn. Kanske måste även denna behöva akut hjälp under 2021.

Avslutande kommentar

Den slutsats som vi kan dra av detta är den som vi inledde med. När det gäller i vilken mån Sverige skiljer sig åt i coronabekämpningen är det en fråga som vi förmodligen kommer att diskutera under lång tid framåt. När det gäller att så mycket som möjligt minimera effekterna av den ekonomiska kris som kommit i dess följd bör vi kanske ställa frågan om det existerar någon tydlig "svensk modell" att återanvända till – trots att denna kris orsaker och förlopp skiljer sig på ett radikalt sätt från de tidigare här diskuterade på 1990-talet och 2008/09? Spårbundenhet är en stark kraft som gör det lättare för oss att agera i nutiden men som även har sina problem. Det innebär att i den mån man kan tala om en särskild "svensk modell" för att bekämpa omfattande ekonomiska kriser kan detta mycket väl lura oss att tro att den här krisen är likadan som tidigare. I en berömd bok gjorde de amerikanske ekonomerna Carmen Reinhart och Kenneth Rogoff narr av tesen "den här gången är det annorlunda" ("this time is different") när det gällde ekonomiska kriser (Reinhart & Rogoff 2009). Genom att bortse från att det finns tydlig parallellitet mellan hur ekonomiska kriser uppstår och utvecklas missar vi att till exempel betydelsen av stor offentlig statsskuld, hävdade de. Så är det kanske. Men nog borde det även ingå i den

lärdom som historien kan erbjuda att mycket också är olika. Att upprepa den nuvarande krisens krisbekämpning med gårdagens kan därför mycket väl leda oss fel.

Referenser

- Andersson, Fredrik N G & Jonung, Lars, 2020. "Coronakrisens anatomi – en första obduktion", *Ekonomisk Debatt* 48(8).
- Bergh, Andreas & Henrekson, Magnus, 2012. *Varför går det bra för Sverige?* Stockholm: Fores & Iveig.
- Bergström, Clas, 2009. "Finanskriser och den svenska krishanteringen under hösten 2008 och vintern 2009". *Rapporter till Finanspolitiska rådet 2009/1*. Stockholm. Finanspolitiska rådet.
- Calmfors, Lars, 2015. "The Swedish Macroeconomic Policy Framework". *Research Institute for Industrial Economics*. Stockholm: Institute for International Economic Studies.
- Carlsson, Ingvar, 2003. *Så tänkte jag*. Stockholm: Hjalmarsson & Höglund.
- Esping Andersen, Gösta, 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hagberg, Thomas & Jonung, Lars, 2005. "Hur svår var 90-talskrisen?", *Ekonomisk Debatt* 8.
- Hall, Peter A & Soskice, David (red.), 2001. *Varieties of Capitalism. The Institutional Foundations of Comparative Advantage*. Oxford: Oxford University Press.
- Hancké, Bob, Rhodes, Martin & Thatcher, Market (red.), 2007. *Beyond Varieties of Capitalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Jonung, Lars, 2009. "The Swedish Model for resolving the banking crisis of 1991-93. Seven reasons why it was successful." Bryssel: European Commission 2009. http://ec.europa.eu/economy_finance/publications.
- Jonung, Lars, 2019. "Ekonomiska kriser och krisberedskap", *Knut Wicksell Policy Papers 2019:1*. Lund: School of Economics and Management.
- Kangas, Olli & Joakim Palme (red.), 2005. *Social Policy and Economic Development in the Nordic countries*. Basingstoke: Palgrave.
- Katzenstein, Peter J., 1985. *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*. New York: Cornell University Press.
- Lindbeck, Assar, 1997. *The Swedish Experiment*. Stockholm: SNS.
- Lindbeck, Assar, 2012. *Ekonomi är att välja*. Stockholm: Albert Bonniers förlag.
- Lundberg, Bo, 1998. *När bubblan brast: om den svåraste finanskrisen i Sveriges historia*. Stockholm: DN:s förlag.
- Magnusson, Lars & Ottosson, Jan (red.), 2009. *The Evolution of Path Dependency*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Magnusson, Lars, 2011. "Does the Nordic Lights Shine Bright Again?", *Journal of Modern European History* 9(2), s. 195-214.
- Magnusson, Lars, 2016. *Sveriges ekonomiska historia*. Lund: Studentlitteratur.
- Magnusson, Lars, 2017. *Håller den svenska modellen. Arbeta och välfärd i en globaliserad värld*. Lund: Studentlitteratur.

- Magnusson, Lars, 2018. *Finanskrascher. Från kapitalismens födelse till Lehman Brothers*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Milner, H. & Wadensjö, E. (red.), 2001. *Gösta Rehn, the Swedish Model and Labour Market Policies*. Aldershot: Ashgate.
- North, Douglas, 2006. *Att förstå ekonomi i förändring*. Stockholm: SNS.
- Regeringen, 2020. Vad Regeringen gjort och när. SVT nyheter. www.se/nyheter/ekonomi/guide-detta-har-regeringen-gjort-for-att-ta-sverige-genom-krisen.
- Regeringen, 2020a. www.regeringen.se/4a6eb4/contentassets/62a/7899obe2e3489b865e51a64e450890/vidtagna-och-foreslagna-atgarder-for-2020.pdf.
- Reinhardt, Carmen & Rogoff, Kenneth, 2009. *This Time is Different. Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton: Princeton University.
- Stråth, Bo, 2009. "Path dependence and Pathbreaking crises: an Alternative View", i Magnusson, Lars & Ottosson, Jan (red.), *The Evolution of Path Dependency*. Cheltenham: Edward Elgar.